PROVINCIE

Noord-Holland

Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland

Drechterland

Gemeentebeschrijving, april 1992

Foto omslag:
Watertoren aan de
Streekweg 235 te
Hoogkarspel, gebouwd in
1930 naar ontwerp van
ir. B.F. van Nievelt en
ir. W. Mensert.

Inhoud

Verantwoording *5*

1. Inleiding *7*

2. Bodemgesteldheid *9*
2.1 Bodem *9*
2.2 Afwatering *9*

3. Grondgebruik *11*
3.1 Agrarisch *11*
3.2 Niet-agrarisch *11*
3.3 Landschapsbeeld *11*

4. Infrastructuur *13*
4.1 Landwegen *13*
4.2 Wateren *13*
4.3 Dijken en kaden *13*
4.4 Spoorwegen *14*

5. Nederzettingsstuctuur *15*
5.1 Algemeen *15*
5.2 Hoogkarspel *15*
5.3 Westwoud *15*
5.4 Oosterblokker *15*
5.5 Buitengebied *16*

6. Bebouwingskarakteristiek *17*
6.1 Hoogkarspel *17*
6.2 Westwoud *18*
6.3 Oosterblokker *19*
6.4 Buitengebied *19*

Verantwoording inventarisatie *21*

Geraadpleegde werken *23*

Tabel *25*

Herkomst afbeeldingen *27*

Afbeeldingen *29*

Register *43*

Colofon *45*

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedebouw uit de periode 1850-1940. Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:
- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19de eeuw – Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw – Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de drie bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedebouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt het werk per gemeente verricht. Hiertoe wordt de gemeentelijke indeling van 14 maart 1988 (start MIP Noord-Holland) gehanteerd. Grenswijzigingen van later datum worden bij de betreffende gemeenten vermeld.

Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografische, sociaal-economische en stedebouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Drechterland. Voor geografische, sociaal-economische en cultuurhistorische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving West-Friesland worden geraadpleegd.
De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit circa 1850, 1900 en 1940, literatuuronderzoek en inventarisatie in het veld.

De gemeentebeschrijving volgt in de eerste vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988. Hieraan zijn een bebouwingskarakteristiek, een stedebouwkundige typologie, een beschrijving van de gebieden met bijzondere waarden, alsmede een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.
De MIP-werkzaamheden betreffende de gemeente Drechterland zijn uitgevoerd door mw. drs. P.E. Devilee, als inventarisator jongere bouwkunst verbonden aan de provincie Noord-Holland en door mw. A. Maas, als stagaire sociale geografie verbonden aan de provincie Noord-Holland. Aanvullende werkzaamheden werden verricht door E. van Amersfoort, projectmedewerker MIP.

Haarlem, april 1992

1. Inleiding

De gemeente Drechterland ligt in de provincie Noord-Holland, in het MIP-inventarisatiegebied West-Friesland en omvat de dorpen Oosterblokker, Westwoud en Hoogkarspel. In 1978 werden de drie dorpen samengevoegd tot één gemeente. Oosterblokker vormde tot 1987 samen met Westerblokker de gemeente Blokker.
Aanvankelijk kreeg de nieuwe gemeente de naam Bangert, wat verwijst naar het nabijgelegen fruitteeltgebied. In 1979 werd de naam echter gewijzigd in Drechterland.
De gemeente Drechterland grensde op 14-3-1988 aan Wervershoof (noord), Stede Broec (oost), Venhuizen (zuid) en Hoorn (west).
De gemeente heeft een oppervlakte van 2.408 ha. en telde op 31-12-1988 8.817 inwoners.

Het MIP-inventarisatiegebied West-Friesland bestaat naast Drechterland uit de gemeenten: Andijk, Barsingerhorn, Enkhuizen, Harenkarspel, Heerhugowaard, Hoorn, Langedijk, Medemblik, Niedorp, Noorder-Koggenland, Obdam, Opmeer, Sint Maarten, Sint Pancras, Schagen, Stede Broec, Venhuizen, Warmenhuizen, Wervershoof, Wester-Koggenland en Wognum.

De gemeente Drechterland is opgesplitst in de volgende MIP-deelgebieden: Oosterblokker, Westwoud, Hoogkarspel en het buitengebied.
(Zie afbeeldingen 1, 7 en 13.)

2. Bodemgesteldheid

2.1 Bodem

De bodem van Drechterland kan getypeerd worden als jonge zeeklei bodem. Deze klei werd afgezet tussen 1500 en 1000 voor Chr. In deze periode bestond het landschap uit kwelders en kreken, waarin klei en zand werd afgezet. Een periode van verlanding volgde en het gebied begon in te klinken. De hoogopgeslibde kwelders klonken sneller in dan de met zand gevulde kreken. De kreken werden als ruggen in het landschap zichtbaar. Een dergelijke rug bevindt zich in de lijn Zwaag-Blokker- Westwoud.
Snel na de verlanding werd heel West-Friesland overdekt met het zogenaamde Hollandveen.
Het veenlandschap bestond uit verschillende veenkussens, van elkaar gescheiden door veenstroompjes. De rivier de Dracht is hier een voorbeeld van.
Als gevolg van ontginning en ontwatering oxideerde het veen. In de 12de eeuw was het grootste deel van het veen reeds verdwenen. In het noord-oosten van Drechterland bevindt zich echter nog een klein stukje van dit veen. De bodem bestaat hier uit venige grond met humusrijke klei.
De bodem van de gemeente Drechterland ligt geheel beneden NAP, variërend van 0.8 tot 2.0 meter.
(Zie afbeeldingen 2, 4, 5, 6 en 12.)

2.2 Afwatering

Voor de afwatering is in de gemeente Drechterland de polder Het Grootslag verantwoordelijk. Het Grootslag beslaat bijna het gehele oostelijke deel van West-Friesland. In 1926 is de polder ontstaan uit de Houterpolder en polder Het Grootslag.
Rond 1850 werd Het Grootslag bemalen door 13 vijzelmolens. Bij Andijk en Bovenkarspel werd het water via sluizen in de zeedijk uitgeslagen op de Zuiderzee. In 1863 werd een aantal molens vervangen door een stoomgemaal dat ten westen van Andijk werd gebouwd.
De Houterpolder werd rond 1850 bemalen door 3 vijzelmolens die in het oosten van de polder aan de zeedijk stonden. Via een molensluis werd het water op de Zuiderzee uitgeslagen. In 1880 werd een stoomgemaal gebouwd in het oosten van de polder.
In 1926 werd, met de samenvoeging van de Houterpolder en Het Grootslag, de capaciteit van het gemaal bij Andijk vergroot.
De dieselbemaling werd vervangen door een electrisch gemaal, dat in het bestaande gebouw werd geplaatst. Naast het gemaal bij Andijk werd de polder bemalen door een stoomgemaal bij Bovenkarspel en twee kleine electrische gemalen bij Westwoud.
Thans wordt de gehele polder Het Grootslag bemalen door één gemaal: Het Grootslag bij Andijk.

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch

Oorspronkelijk is de gemeente Drechterland een veehoudersgemeente, die ligt ingesloten tussen het fruitteeltgebied De Bangert en het akkerbouwgebied van Andijk en omgeving. Rond 1900 begint de tuinbouw zich in Drechterland te ontwikkelen. In Oosterblokker, dat naast het oude boomgaardengebied De Bangert ligt, kwam de tuinbouw tot ontwikkeling. Het areaal boomgaarden is echter na 1960 weer afgenomen. Bij Hoogkarspel ontwikkelde de tuinbouw zich. Men verbouwt hier voornamelijk grove groenten zoals aardappelen en kool. Westwoud is echter een uitgesproken veehoudersdorp gebleven.
De huidige situatie verschilt nauwelijks van die van 1950. De meeste grond is in gebruik als grasland. Met name de hoger gelegen, zandige gronden op de kreekruggen worden voor de tuin- en akkerbouw gebruikt.
Het verkavelingspatroon in Drechterland is waarschijnlijk al rond 800 na Chr. ontstaan toen men het veengebied ging ontginnen. Aanvankelijk is men waarschijnlijk vanuit de Kromme Leek, die ten noorden van Drechterland stroomt, gaan ontginnen. Toen het gebied echter steeds drassiger werd is men dijken gaan aanleggen zoals de Oudijk en de Binnenwijzend. De bewoning verplaatste zich naar deze dijken. En men begon van hieruit nieuwe stukken land te ontginnen.
Op de dijken ontstonden lintdorpen van waaruit men recht naar achteren ging ontginnen. Zo ontstond een patroon van strokenverkaveling in noord-zuid richting.
In de omgeving van Hoogkarspel vond al vanaf ongeveer 1600 op klein schaal akkerbouw plaats. Om het gebied beter te ontwateren en het land op te hogen en te bemesten, ging men de sloten steeds verder uitbaggeren. Hierdoor ontstond een vaarpolder waarbinnen de percelen alleen per boot bereikbaar waren. Een aantal brede sloten even ten noorden van Hoogkarspel zijn nu nog in het landschap zichtbaar.
In de jaren '70 van deze eeuw is een groot deel van polder Het Grootslag herverkaveld. Met name rond Hoogkarspel zijn hierdoor grote blokvormige percelen ontstaan.
(Zie afbeeldingen 2, 3, 4, 5 en 6.)

3.2 Niet-agrarisch

In de periode 1850-1940 kende Drechterland geen ander grondgebruik dan agrarisch. De overige bedrijvigheid was uitsluitend in de verzorgende sector.
Vóór 1940 is nauwelijks grond aan het agrarisch gebruik onttrokken, behalve voor de spoorlijn Hoorn-Enkhuizen.
Na 1940 is slechts op kleine schaal grond aan het agrarisch gebruik ontrokken. Voornamelijk ten behoeve van de uitbreiding van de dorpskernen. Vooral de bebouwing van Hoogkarspel is toegenomen. Bovendien is een golfbaan aangelegd op een voormalige vuilstortplaats, ter hoogte van Binnenwijzend.

3.3 Landschapsbeeld

Drechterland wordt getypeerd als hooggelegen kleipolderlandschap met wegdorpen (Landschapsonderzoek Noord-Holland 1988). Kenmerkend zijn in dit gebied de vlakheid, de openheid en de lange bebouwingslinten. Hoewel Drechterland een open karakter heeft wordt het gebied versnipperd. De wegen delen het gebied in min of meer rechthoekige blokken. Bovendien wordt de gemeente doorsneden door de spoorlijn Hoorn-Enkhuizen.

De gemeente kent geen duidelijke visuele begrensing, met uitzondering van de zuidkant, waar de gemeente begrensd wordt door de provinciale weg Hoorn-Enkhuizen.
Opvallend grote elementen in het landschap zijn de complexen met boomgaarden die omgeven zijn door windsingels, en enkele kassen. Beeldbepalend zijn verder de kerktorens van de drie dorpen, de watertoren van Hoogkarspel en de molen De Krijgsman aan het begin van De Wijzend. Beeldbepalende lijnelementen zijn de bebouwingslinten langs de wegen, het spoor en de bovenleiding van de spoorlijn Hoorn-Enkhuizen. Bovendien zijn de hoogspanningsleidingen in het zuiden van de gemeente duidelijk zichtbaar.

4. Infrastructuur

4.1 Landwegen

De belangrijkste wegen in Drechterland hebben een oost-west richting en verbinden de verschillende dorpen met elkaar. De wegen hebben een recht beloop. Rond 1850 waren de meeste wegen verhard. Dat wil zeggen dat door de dorpen een klinkerweg liep. Deze weg was onderdeel van de Zesstedenweg waarvan het deel tussen Hoorn en Enkhuizen in de 19de eeuw is aangelegd. Naast deze klinkerweg waren enkele wegen met grind of schelpengruis verhard. Op de kaart van 1900 is één voetpad zichtbaar. Het is echter aannamelijk dat er meer voetpaden in gebruik zijn geweest. Aan het patroon van de wegen is in de periode 1850-1940 nauwelijks iets veranderd. Tussen 1850 en 1900 is slechts één weg aangelegd:
De Nieuweweg tussen Hoogkarspel en De Hout.
Na 1940 is de Nieuweweg veranderd in de Houterweg. Daarnaast is tijdens de ruilverkaveling van de jaren '70 van deze eeuw een aantal wegen aangelegd om het land rond Hoogkarspel beter te ontsluiten.
(Zie afbeeldingen 8, 9, 10 en 11.)

4.2 Wateren

Drechterland wordt aan de westkant begrensd door De Dracht, waaraan het gebied haar naam ontleent. De Dracht is oorspronkelijk een veenstroompje dat voor de afwatering van het gebied zorgde. Daarnaast heeft Drechterland enkele tochten en brede sloten, zoals de Slimtocht en de Wijzend. Deze hadden, samen met de brede kavelsloten, een belangrijke funktie voor de scheepvaart. Over deze sloten werden de tuinbouwprodukten naar de verschillende markten gevoerd. Van deze scheepvaartfunktie is in het huidige landschap nog weinig zichtbaar omdat bij de herverkaveling van de jaren '70 de vaarpolder in een rijpolder is veranderd.
Naast een functie voor de scheepvaart is de Kromme Leek van belang geweest voor de ontwikkeling van de nederzettingen en het verkavelingspatroon. (Zie ook hoofdstuk 5).

4.3 Dijken en kaden

In Drechterland komen een aantal lage dijken en kaden voor die voornamelijk een functie hebben als waterkering.
Oudijk en Binnenwijzend zijn ontstaan langs dijken die in de 13de en 14de eeuw zijn gemaakt om het land te beschermen tegen overstromingen van de Kromme Leek die in verbinding stond met de Zuiderzee.
De Zijdwind is een lage kade die nieuw ontgonnen land moest beschermen tegen het kwelwater van nog niet ontgonnen land. Dergelijke kaden worden ook wel Zijd- of Zuidwende genoemd en liggen altijd loodrecht op de ontginningsas.
De Blokdijk, die eigenlijk net buiten de gemeentegrens valt, duidt op een begrenzing van een ontginningsblok. (Zoals ook de naam Blokker verband houdt met nieuw ontgonnen land).
Langs de Wijzend is nog een lage kade zichtbaar. Over de 'Wijzend' namen in West-Friesland zijn de meningen verdeeld. De naam Wijzend kan duiden op een door de overheid aangewezen tracé van een water of kade. Een Wijzend kan echter ook ontstaan zijn als achterkade van een ontginningsblok.
In de periode 1850-1940 is aan het patroon van dijken in Drechterland niets veranderd.

4.4 Spoorwegen

In de periode 1850-1940 heeft men op verschillende manieren geprobeerd het Westfriesche tuinbouwgebied te ontsluiten door middel van railverkeer.
Vóór 1883 was men voor het goederenvervoer afhankelijk van de dilengence-diensten. In 1883 werd een stoomtramlijn ontworpen die moest aansluiten op de markten van Hoorn en Enkhuizen en het personenvervoer moest verbeteren.
De stoomtramlijn zou worden aangelegd van Hoorn via Blokker, Westwoud, Hoogkarspel, Lutjebroek, Grootebroek en Bovenkarspel naar Enkhuizen. De lijn werd geëxploiteerd door de West-Friesche Tramweg Maatschappij (WFTM).
De lijn is echter nooit helemaal afgemaakt. Blokker, Westwoud en Hoogkarspel hielden de aanleg door de dorpen tegen. De stoom van de tram zou de levensmiddelen in de schuren bederven. Bovendien moesten veel bruggen versterkt worden, wat een kostbare aangelegenheid was.
Men kon uiteindelijk met de tram van Hoorn tot Blokker. Vandaar moest men met de omnibus naar Grootebroek waar men weer kon overstappen op de tram naar Enkhuizen.
Na 15 maanden kreeg de lijn een nieuwe eigenaar die in 1887 de NV. Paarden-tram Hoorn-Enkhuizen oprichtte. De Hooge Raad had inmiddels het geschil met Blokker, Westwoud en Hoogkarspel geslecht; de dorpen hielden alleen nog het zeggenschap over de ligging van de rails.
In 1892 werd de paardentram overgenomen door de Rotterdamse Tramweg Maatschappij (RTM), die het goederenvervoer met de tram uitbreidde. De concurrentie met de stoomtrein, die al vanaf 1885 tussen Hoorn en Enkhuizen reed, werd echter steeds groter. In 1917 moest de paardentram dan ook worden opgeheven. In 1922 ging op het traject van de tram een busdienst rijden.
De aanleg van de spoorlijn ging met minder problemen gepaard dan die van de trams. De lijn werd door het Rijk aangelegd, omdat ook bovenlokale belangen meespeelden. De dorpen hadden aanmerkelijk minder zeggenschap dan bij de aanleg van de tramlijnen. De trein reed van Hoorn via Hoogkarspel naar Enkhuizen.
In 1952 werd de stoomtractie vervangen door een dieselmotor die tot 1974 heeft dienst gedaan. Toen werd de treindienst geëlectrificeerd.
Naast de spoorlijnen was er voor het vervoer van goederen en personen een motorbootdienst tussen Hoogkarspel en Andijk. Deze dienst was in gebruik rond 1911 en 1920.
Langs de spoorlijn bevonden zich enkele veilingen. Hoogkarspel had bijvoorbeeld een vaarveiling op de Wijzend. Men kon de goederen direct uit de schuiten op de wagons laden. Ook Westerblokker had een veiling aan het spoor; hier werd voornamelijk fruit verhandeld.
Tegenwoordig is, ten noorden van Hoogkarspel, één grote veiling die het hele gebied verzorgt.

5. Nederzettingsstuctuur

5.1 Algemeen

De basis voor de nederzettingsstructuur in de gemeente Drechterland is gevormd rond 800 na Chr. West-Friesland was toen nog een drassig veengebied. Aanvankelijk was verspreide bewoning mogelijk maar het gebied werd steeds natter. Ter bescherming tegen het water van de Kromme Leek, die in verbinding stond met de Zuiderzee, ging men dijken aanleggen zoals de Zwaagdijk, ten noorden van Drechterland, en de Oudijk. De bewoning verplaatste zich naar deze dijken van waaruit men het land ging ontginnen. De ontginningsassen zijn langzaam uitgegroeid tot typische wegdorpen. Gedeeltelijk liggen de dorpen op iets hoger gelegen zandige kreekruggen.
In de periode 1840-1940 bestond de gemeente Drechterland uit de dorpen Hoogkarspel, Westwoud en Blokker. In 1987 is het dorp Blokker gesplitst en tegenwoordig behoort alleen Oosterblokker bij de gemeente Drechterland. De bevolkingsgegevens uit tabel 1 hebben echter betrekking op het gehele dorp Blokker. Hierbij moet worden opgemerkt dat het grootse deel van de bevolking van Blokker in Westerblokker woont.
(Zie afbeeldingen 2, 3, 4, 5, 6 en tabel.)

5.2 Hoogkarspel

In de naam Hoogkarspel duidt karspel, of kerspel, op een gebied waarin de priester zijn ambt mag vervullen. Hoog wil waarschijnlijk zeggen: hoger dan het omliggende land.
In de periode 1850-1940 concentreerde de bebouwing van Hoogkarspel zich langs de Streekweg, waarlangs voornamelijk agrarische bebouwing stond, en langs de Houterweg. Hier stonden voornamelijk woonhuizen. Oorspronkelijk is Hoogkarspel een typisch lintdorp. Na 1940 is Hoogkarspel echter enorm uitgebreid. Rond de twee kerken is een nieuwbouwwijk gekomen. Hoogkarspel heeft hierdoor een gesloten karakter gekregen.
Opvallend is dat de bebouwing van Hoogkarspel zonder onderbreking overgaat in die van Westwoud. In de richting van Westwoud wordt de bebouwing echter steeds minder dicht.
In de jaren '70 van deze eeuw is het gebied rond Hoogkarspel herverkaveld. Hierbij werd ook een aantal nieuwe wegen aangelegd. Langs deze wegen staat nauwelijks bebouwing.

5.3 Westwoud

De naam Westwoud duidt op een moerasbos of woud en veronderstelt een Oostwoud dat waarschijnlijk ter hoogt van het huidige Hoogkarspel heeft gelegen.
Ook Westwoud is een wegdorp. Rond de twee kerken staat voornamelijk agrarische bebouwing; het dorp heeft hier een open karakter. In de richting van Hoogkarspel heeft de bebouwing zich echter verdicht. Hier staan ook meer woonhuizen. Een aantal boerderijen staat op terpen. Langs de Dr. Nuijensstraat zijn nog enkele stukjes wegsloot zichtbaar.
In de MIP-periode is aan het dorp weinig veranderd. Na 1940 heeft zich een kleine kern gevormd in de richting van Oudijk.
Ten westen van Westwoud ligt Oudijk. De bebouwing staat hier verspreid lang de weg.

5.4 Oosterblokker

De naam Blokker duidt op 'ingesloten ontginning' wat aangeeft dat het gebied waarschijnlijk later is ontgonnen dan het omliggende land.

Oosterblokker is een typisch wegdorp. De bebouwing concentreert zich in een lang lint aan beide zijden van de weg. Tijdens en na de MIP-periode heeft de bebouwing zich verdicht. Het dorp heeft een vrij open karakter, de bebouwing staat verspreid langs de weg. Achter de woningen zijn enkele kassen en boomgaarden zichtbaar. Na 1940 is een aantal nieuwbouwwoningen gebouwd ter hoogte van Binnenwijzend.
Ten oosten van Oosterblokker ligt Binnenwijzend. De bebouwing staat hier verspreid langs één kant van de weg. Aan de andere kant ligt de spoorlijn Hoorn-Enkhuizen.

5.5 Buitengebied

In het buiten gebied van de gemeente Drechterland bevindt zich nauwelijks bebouwing, met uitzondering van de Dracht. Hier staan enkele boerderijen aan één zijde van de weg. Aansluitend bevinden zich enkele boomgaarden.

6. Bebouwingkarakteristiek

In de gemeente Drechterland was er in de MIP-periode sprake van een verspreide bebouwing langs de dorpslinten. Noch de kerk, noch de raadhuizen of scholen hadden een sterke concentratie van bebouwing tot gevolg gehad.
Opvallend in het dorpsbeeld is allereerst de 50 meter hoge watertoren van Hoogkarspel die al van verre zichtbaar is. Daarnaast vormen de kerken met hun torens en de molen een beeldbepalend element voor de gemeente. De bebouwing in Drechterland bestaat verder voornamelijk uit woonhuizen en boerderijen. De woonhuizen behoren tot het type woonhuis op rechthoekig grondplan, één bouwlaag onder kap of tot het grotere type van één of twee bouwlagen onder schilddak. Over het algemeen is de detaillering sober gehouden. De boerderijen behoren voornamelijk tot het type stolpboerderij met rieten kap en veelal met dakkapel of verhoogde middenpartij.
Het Westfriese type is het meeste vertegenwoordigd. Enkele boerderijen hebben een grote erker.
Verder telt de gemeente nog twee voormalige raadhuizen, een voormalig station en twee niet bij een kerk liggende begraafplaatsen. Naast bebouwing uit de MIP-periode is er zowel in het bestaande dorpslint als daarbuiten nieuwbouw te vinden. Met name in Hoogkarspel is buiten het bestaande dorpslint veel nieuwbouw toegevoegd.

6.1 Hoogkarspel

De bebouwing uit de MIP-periode stond voornamelijk langs de Streekweg. Enkele kleine woonhuizen en boerderijen stonden langs de haaks op de Streekweg liggende Nieuwe Weg.
De St. Laurentius kerk en de Pastorie aan de Streekweg 216, 218 werden ca. 1930 gebouwd. De bakstenen kerk is gebouwd op een rechthoekig grondplan onder zadeldaken met een risalerende middenpartij in de voorgevel. Opmerkelijk zijn de twee vierkante torens. De rechter toren wordt door een verticaal rechthoekig blok met galmgaten en uurwerken afgesloten, de linker toren door een verticale grillige vorm. De kerk heeft een rechte koorafsluiting met twee nevenruimten.
Achter de kerk ligt de begraafplaats. Vanaf de kerk is de bebouwing in Hoogkarspel afwisselend, zowel kleine woonhuizen als royale herenhuizen en boerderijen zijn langs het dorpslint geplaatst. Opvallend is de ten opzichte van het lint iets teruggeplaatste bakstenen watertoren aan de Streekweg 235. De watertoren werd in 1930 gebouwd door ir. B.F. van Nievelt en ir. W. Mensert. De watertoren heeft een twaalfhoekige doorsnede en wordt afgesloten door een met leien bedekte houten koepel. De bakstenen worden door beton en bakstenen lisenen geaccentueerd.
Een voorbeeld van een herenhuis aan de Streekweg is nr. 196. Dit huis "Zonnehuis" werd omstreeks 1860 gebouwd op rechthoekig grondplan onder schilddak. De voorgevel is symmetrisch geleed door vier royale schuifvensters en een centraal geplaatste entree. De entree heeft een stoep en dubbele paneeldeuren met roosters. De gevel wordt door een kroonlijst afgesloten. Boven de kroonlijst is een attiek met een halfronde dakkapel aangebracht. Het huis wordt door een tuin van de weg gescheiden.
Tegenover Zonnehuis werd in dezelfde periode de voormalige boerderij op nr. 173 gebouwd. De voorgevel is eveneens symmetrisch geleed met een centraal entree in een portiek. Op de hoeken dragen bakstenen lisenen de kroonlijst, welke door de risalerende en verhoogde middenpartij doorbroken wordt. Aan de rechter zijde is een serre toegevoegd.
Richting Westwoud worden de panden op ruimere afstand van elkaar gebouwd. De twee grote identieke woonhuizen nr. 142 en 144 getuigen van de uitbreiding aan het begin van deze eeuw.

De bebouwing wordt meer agrarisch. Voornamelijk Westfriese en Noordhollandse stolpboerderijen, maar ook schuren met woonhuizen bepalen het karakter van de bebouwing.
Streekweg 20 is een Noordhollandse stolpboerderij met staart uit 1881. De voorgevel is symmetrisch geleed en heeft een centraal geplaatste erker met balkon. Over de gevel lopen bakstenen lisenen met horizontale banden. De gevel wordt afgesloten door een geprofileerde kroonlijst.
In het voorschild is de dakkapel en een gemetselde ronde schoorsteen met een gedenksteen geplaatst.
Een voorbeeld van een schuur met woonhuis is no. 82, Hoeve Vita Nova uit 1919. De hoge schuur onder zadeldak wordt door middel van een rechthoekig bouwblok met het grote voorhuis onder schilddak verbonden.
De grens tussen Hoogkarspel en Westwoud wordt gemarkeerd door de grenspaal uit 1754. De bebouwing loopt ononderbroken door.

6.2 Westwoud

Vanaf Hoogkarspel bestaat de bebouwing in Westwoud, langs de Dr. Nuyenstraat, eveneens uit woonhuizen en agrarische bedrijven.
De voormalige onderwijzerswoning en de school op nr. 112, 114 worden thans als woonhuis gebruikt.
Een voorbeeld van een boerderij is de Martha Hoeve op nr. 63. Deze Westfriese stolpboerderij met voorhuis onder zadeldak met gesneden windveren en zijlings geplaatste staart werd in 1873 gebouwd. In het zijschild staat een ronde gemetselde schoorsteen.
De St. Martinuskerk met pastorie en begraafplaats zijn bij elkaar geplaatst, nr. 80, 78. Op kleine afstand hiervan staat de voormalige kloosterschool.
De St. Martinuskerk werd in 1849 gebouwd naar ontwerp van architect Th. Molkenboer. Het is een bakstenen kruiskerk met fronttoren en absis. De as van de kerk loopt parallel aan de weg. De frontzijde van de kerk is symmetrisch geleed. De centrale, licht risalerende fronttoren heeft een opvallende ingangspartij; de paneeldeuren zijn in een houten omlijsting geplaatst met een fronton op consoles. Op de vierkante toren is een houten ruiter met torenspits geplaatst. Aan weerszijden van de centrale partij bevinden zich blinde vensters en nissen met heilige beelden van P.J. de Cuyper uit Antwerpen. De zijgevels zijn regelmatig geleed.
De royale halfronde vensters worden door bakstenen lisenen gescheiden.
De kerk is met de pastorie verbonden. Tussen de rooms katholieke en de Nederlands hervormde Kerk staan kleinere woonhuizen en boerderijen.
De Nederlands hervormde Kerk, nr. 24, werd in 1875 gebouwd naar ontwerp van A.T. van Wijngaarden. Het is een bakstenen zaalkerk met een voorgevel met fronttoren.
De vierkante toren met portaal en vensters wordt door een brede lijst afgesloten. Hierop is de houten achthoekige klokkestoel met galmborden en torenspits geplaatst. Op de hoeken van de voorgevel staan gecementeerde pilasters met siermotief; een klimmend boogfries sluit de gevel af.
De kerk wordt door een sloot gescheiden van de weg. Bijzonder is het gepolychromeerde gietijzeren toegangshek tot de kerk met vergankelijkheidssymboliek in de vorm van een zeis, een zandloper, een omgekeerde fakkel en een vlinder.
Op het volgende perceel aan de Dr. Nuyenstraat nr. 22 staat een royale Noordhollandse stolp met staart op nagenoeg vierkant grondplan.
De voorgevel telt zes vensters, de voordeur is asymmetrisch geplaatst.
In het voorschild staat een dakkapel en een ronde gemetselde schoorsteen. Op nr. 13, 15 staat het voormalige raadhuis uit 1860 op rechthoekig grondplan, twee bouwlagen onder schilddak.
De voorgevel van het raadhuis is symmetrisch geleed; opmerkelijk zijn de borden voor de vensters en de houten omlijsting van de voordeur. Op de nok van het dak is een houten klokkestoel onder tentdakje geplaatst.
Naast het raadhuis staat het voormalige brandweerhuisje. In de bocht van het Laantje ligt de begraafplaats van Westwoud. De begraafplaats is

omgegeven door een sloot en door middel van een brug met een ijzeren hekwerk met de weg verbonden. De linkerbocht vanaf de Dr. Nuyenstraat leidt over het spoor naar Oosterblokker, hier staan enkele kleine woonhuizen.

6.3 Oosterblokker

Vanaf Westwoud bestaat de bebouwing in Oosterblokker voornamelijk uit verspreid staande agrarische bedrijven en woonhuizen. Een voorbeeld van een boerderij is Oosterblokker 137, een Westfriese stolp met terug-geplaatste inrijdeuren ten opzichte van het woongedeelte. Het woondeel is in de voorgevel symmetrisch geleed en wordt bekroond door een klok-gevel met houtbeschot.
Opvallend in Oosterblokker zijn de 15de-eeuwse Nederlands hervormde kerk met pastorie en de rooms katholieke Kerk op nr. 68. De St. Maria Visitatie werd in 1845 gebouwd naar ontwerp van architect
Th. Molkenboer. Het is een rechthoekige bakstenen kerk met fronttoren en absis. In de licht risalerende fronttoren bevindt zich de ingangspartij in een houten omlijsting met fronton. Hierboven is het beeld van Maria geplaatst. Op de toren staat een houten klokkestoel met balustrade en pilasters. Hierboven torent de spits. De pastorie is aan de rechterzijde tegen de kerk geplaatst. Het voormalige raadhuis van Oosterblokker stond aan de Noorderdracht 2, haaks op de Oosterblokkerweg. Ook hier staat een houten klokkestoel op de noklijn van het dak onder een tentdakje met windhaan.
Aan de Noorderdracht staat het voormalige station Blokker. De bebouwing aan de Noorderdracht bestaat verder voornamelijk uit woonhuizen. Beeldbepalend is de molen de Krijgsman uit 1897.
De bebouwing van Oosterblokker vormt langs de Westerblokker een ononderbroken lint met de bebouwing van het dorp Westerblokker.

6.4 Buitengebied

In het buitengebied bevindt zich nauwelijks bebouwing uit de MIP-periode met uitzondering van bebouwing aan de Binnenwijzend en de Westfriese stolphoeve "Vredebest" uit 1868, Oudijk 11, met houten klokgevel en sierelementen.
Aan de Binnenwijzend staan zowel kleinere woonhuizen, landarbeiders-woningen en stolpboerderijen. De bakstenen kerk nr. 54 werd in 1911 na brand opnieuw gebouwd en wordt thans als woonhuis gebruikt.
Bij de kerk staat de pastorie uit 1862. De pastorie volgt het hiervoor gebruikelijke bouwtype. Het pand is gebouwd op rechthoekig grondplan en telt twee bouwlagen onder schilddak. De voorgevel is symmetrisch geleed en bestaat uit vijf traveeën met een centraal geplaatste ingangs-partij. De gevel wordt door een brede lijst afgesloten.
De begraafplaats ligt niet direct bij de kerk maar bij no. 48 en is via een ijzeren hek toegankelijk.

Verantwoording Inventarisatie

Bij de inventarisatie van objecten uit de periode 1850-1940, de MIP-periode, in de gemeente Drechterland is gekeken naar de gaafheid, de situering en de eventuele architectuur- of lokaalhistorische waarde van de objecten.
De oorspronkelijke functie was eveneens een criterium voor het plaatsen op de inventaristielijst, zo werden kerken, pastorieën, scholen, raadhuizen, de watertoren en de molen mede vanwege de historisch-functionele waarde geïnventariseerd.
Er is getracht om een overzicht te geven van de meest gave exemplaren van de verschillende typen woonhuizen en agrarische bedrijven. De gemeente Drechterland kende in de MIP-periode voornamelijk verdichting en uitbreiding langs de bestaande lintbebouwing.
Inventarisatie op basis van een stedebouwkundige typologie was daarom niet relevant.

Geraadpleegde werken

De bodem van Noord-Holland, Stichting voor bodemkartering, Wageningen 1978.

Cock, J.K. de,"Veenontginningen in Westfriesland", Uit: *Westfrieslands oud en nieuw*. 1969.

Ente, P.J., *Een bodemkartering van het tuinbouwcentrum De Streek*, Wageningen 1963.

Ardewijn, W, *Jaarboek voor de provincie Noord-Holland 1991*, Amsterdam 1991.

Kok, J., *Stoomtrams rond Hoorn*, Schoorl 1982.

Kooiman, D., *De zeeweringen en waterschappen van Noordholland*, Alphen aan de Rijn 1936.

Kuyper, J., *Gemeente atlas van de provincie Noord-Holland 1869*, Groningen 1985

Landschapsonderzoek Noord-Holland, deel D: Westfriesland. Dienst Ruimte en Groen van de provincie Noord-Holland. Haarlem 1985

Pannekeet, J., *De (mogelijke) betekenis van Noord-Hollandse plaatsnamen*, Hoorn 1988.

Rapport der Provinciale comissie ter bestudering van de gemeentelijke indeling van Noord-Holland, deel 2, Gedeputeerde staten van Noord-Holland, Haarlem 1951.

Vries, V. de, *Zeeweringen en waterschappen van Noordholland*, Haarlem 1864.

Vries, V. de, *Zeeweringen en waterschappen van Noordholland*, Haarlem 1894.

Databank bevolkingsgegevens, Instituut voor sociale geografie van de Universiteit van Amsterdam.

Tabel

Bevolkingsontwikkeling Drechterland 1850-1940

	Blokker	Hoog-karspel	Westwoud	Totaal
1851	1.234	984	731	**3.149**
1860	1.517	1.088	769	**3.364**
1870	1.647	1.217	924	**3.788**
1880	1.609	1.294	977	**3.880**
1890	1.619	1.308	1.002	**3.929**
1900	1.709	1.285	995	**3.989**
1910	1.854	1.461	1.073	**4.388**
1920	2.143	1.878	1.103	**5.124**
1930	2.327	2.185	1.235	**5.747**
1940	2.340	2.429	1.316	**6.085**

Herkomst van de afbeeldingen

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland, ETD Noord-Holland 1987
2. *Grote Historische Provincieatlas,* Groningen 1992
3. J. Kuyper, Gemeenteatlas van de provincie Noord-Holland 1896, Groningen 1984
4. Historische Atlas Noord-Holland, Den Ilp 1989
5. Army Map Service, Washington D.C 1943
6. Topografische kaart 1988
7. Mip-deelgebieden op basis van afbeelding 6
8. Infrastructuur tussen 1850 en 1940 op basis van de topografische kaart 1850 en de Map Army Service 1943
9. Infrastructuur rond 1980 op basis van de topografische kaart 1983
10. Infrastructuur tram en trein, uit: Stoomtrams rond Hoorn, Schoorl 1982
11. Infrastructuur dijken en waterwegen op basis van kaarten 1850-1983
12. Bodem van Drechterland naar: De Bodem van Noord-Holland, Wageningen 1974
13. Gemeente plattegrond

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland

2. Drechterland rond 1850

3. Drechterland rond 1860

4. Drechterland rond 1900

5. Drechterland in 1943

6. Gemeente Drechterland in 1988

7. Indeling in MIP-deelgebieden

8. Infrastructuur wegen 1850-1940

9. Infrastructuur wegen 1980

10. Infrastructuur tram en trein

11. Infrastructuur waterwegen en dijken

12. Bodemsoorten

13. Plattegrond gemeente Drechterland

Register

Gemeente Drechterland/Oosterblokker

001	Boekert 14	Station	0010373
002	Noorderdracht 2	Raadhuis	0010374
003	Noorderdracht 15	Dokterswoning	0010375
004	Noorderdracht bij 61	Molen	0010376
005	Oosterblokker 27	Boerderij	0010377
006	Oosterblokker 57	Boerderij	0010378
007	Oosterblokker 66	Pastorie	0010379
008	Oosterblokker 68	Kerk	0010380
009	Oosterblokker 71	Boerderij	0010381
010	Oosterblokker 73	Woning	0010382
011	Oosterblokker 100	Pastorie	0010383
012	Oosterblokker bij 100	Begraafplaats	0010384
013	Oosterblokker 119	Boerderij	0010385
014	Oosterblokker 125	Woonhuis	0010386
015	Oosterblokker 137	Boerderij	0010387
016	Westerblokker 14	Woonhuis	0010388

Gemeente Drechterland\Westwoud

017	Laantje	Begraafplaats	0010389
018	Dr. Nuyensstraat 13,15	Raadhuis	0010390
019	Dr. Nuyensstraat 21	Boerderij	0010391
020	Dr. Nuyensstraat 22	Boerderij	0010392
021	Dr. Nuyensstraat 24	Kerk	0010393
022	Dr. Nuyensstraat 25, 27	Boerderij;Woonhuis	0010394
023	Dr. Nuyensstraat 40,42	Woonhuis	0010395
024	Dr. Nuyensstraat 63	Boerderij	0010396
025	Dr. Nuyensstraat 72	School;Klooster	0010397
026	Dr. Nuyensstraat 78	Kerk	0010398
027	Dr. Nuyensstraat bij 78	Begraafplaats	0010399
028	Dr. Nuyensstraat 80	Pastorie	0010400
029	Dr. Nuyensstraat 102	Boerderij	0010401
030	Dr. Nuyensstraat 112	School	0010402
031	Dr. Nuyensstraat 114	Onderwijzerswoning	0010403

Gemeente Drechterland\Hoogkarspel

032	Streekweg 20	Boerderij	0010404
033	Streekweg 29	Woonhuis	0010405
034	Streekweg 30	Boerderij	0010406
063	Streekweg 62;64	Boerderij	0011549
035	Streekweg 82	Boerderij;Woonhuis	0010407
036	Streekweg 83	Boerderij	0010408
037	Streekweg 106	Woonhuis	0010409
038	Streekweg 109	Boerderij	0010410
039	Streekweg 142,144	Woonhuizen	0010411
040	Streekweg 148	Boerderij	0010412
041	Streekweg 167	onbekend	0010413
042	Streekweg 173	Boerderij	0010414
043	Streekweg 192	Woonhuis	0010415
044	Streekweg 195	Woonhuis	0010416
045	Streekweg 196	Herenhuis	0010417
046	Streekweg 216	Kerk	0010418
047	Streekweg 218	Pastorie	0010419
048	Streekweg 220	Woonhuis	0010420
049	Streekweg 235	Watertoren	0010421

050	Streekweg 247	School	0010422
051	Streekweg 249	Onderwijzerswoning	0010423

Gemeente Drechterland\buitengebied

052	Binnenwijzend 32	Boerderij	0010424
061	Binnenwijzend 40	Boerderij	0011547
053	Binnenwijzend bij 48	Begraafplaats	0010425
054	Binnenwijzend 50	Boerderij	0010426
055	Binnenwijzend 52	Pastorie	0010427
056	Binnenwijzend 54	Kerk	0010428
062	Binnenwijzend 68	Boerderij	0011548
057	Binnenwijzend 72	Boerderij	0010429
058	Binnenwijzend 78	Boerderij	0010430
059	Binnenwijzend 94	Landarbeiderswoning	0010431
060	Oudijk 11	Boerderij	0010432

Colofon

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 3, 2012 HR Haarlem
telefoon 023 14 31 43

Samenstelling
mw. drs. P.E. Devilee en mw. A. Maas
Afdeling Cultuur en Educatie, Cluster Monumentenzorg
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk
Bureau Grafische Produktie
Centrale Bestuursdienst

Oplage
300 exemplaren

Haarlem, februari 1994